

TÜRKİYE'DE YAŞAYAN
18-65 YAŞ ARASI BİREYLERDE
ZİHİN FARKLI BİREYLERE YAPILAN DAMGALAMA
DAVRANIŞININ VE ALGILANAN TUTUMLARIN
TOPLUMSAL FARKINDALIK ODAĞINDA İNCELENMESİ

ARALIK 2022, İstanbul

Bu Çalışma
İstanbul Zihinsel Engelliler İçin
Eğitim ve Dayanışma Vakfı
İZEV tarafından
hazırlanmıştır

Psikolog Ebru DEMİRTAŞ - Araştırma Koordinatörü
Oğuzhan ENSARİ - Grafiker

BAŞ DANIŞMAN

Merve KILIÇ KURAL

İZEV Vakfı Başkanı

DANIŞMANLAR

Behram ATMACA

Sosyolog

Sina KURAL

Uzman Psikolog

Yeliz ARDA

Psikolog / Aile Danışmanı

DESTEK VERENLER

Adem DURAK

Dilara ERDEM

Nisa KOCABAY

Yağmur ERDOĞAN

Zeynep GÖKMEN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
<i>İZEV HAKKINDA</i>	6
ÖZET	7
BÖLÜM 1: GİRİŞ	8
Damgalama Nedir	
Damgalama Nedenleri	
Araştırma Hedefi	
BÖLÜM 2: YÖNTEM	14
1. Araştırma Modeli	
2. Araştırma Grubu	
3. Veri Toplama Araçları	
a) <i>Kişisel Bilgi Formu</i>	
b) <i>Yarı Yapılandırılmış Form</i>	
c) <i>Zihin Farklı Bireylere Yönelik Bir Tutum Ölçeği</i>	
4. Verilerin İstatistikî Ölçümleri	
BÖLÜM 3: BULGULAR	16
BÖLÜM 4: TARTIŞMA ve SONUÇ	25
SONSÖZ	30
KAYNAKÇA	31

ÖNSÖZ

İZEV olarak kuruluşumuzun 33. yılındayız. Bu 33 yılda hem ülkemizde hem de dünyada ırksal, dinsel, cinsel, zihinsel ve bedensel farklılıklara dair farkındalığın arttığını kabul edelim. Fakat yeterli mi? Meselemiz farklılıkları nedeniyle ayrımcılık ve zorbalığa uğrayanlardan daha çok, bu ayrımcılığa neden olan veya ayrımcı sistemler, uygulamalar ve yaklaşımların sürmesine mani olmayan çoğunlukların meselesi olmalı. Ancak o zaman toplumsal ve evrensel bütünleşme gerçekleşebilecektir.

Geçtiğimiz yıl 10 yıllık ana faaliyet odağımızın toplumsal bütünleşme etrafında şekilleneceğini kamuoyuyla paylaştık. Elinizdeki bu çalışma bu tema özelinde yürüttüğümüz tüm çalışmaların yalnızca bir parçasıdır. Farklı alanlardaki araştırmalar ve saha uygulamaları ile eğitim faaliyetlerimiz de eşzamanlı olarak yürümektedir.

Zihinsel farklılıkları biliyor muyuz? Damgalayıcı yönelimlerimizin farkında mıyız? İletişim problemlerimiz neler? İşte bu soruların yanıtlarını olabildiğince bilimsel ilkeler ve araştırma metotlarına sadık kalarak bir araya getirdik ve resmin tamamını en açık haliyle karşınıza getirdik. Bu veriler bize toplum olarak zihinsel farklılıklara yaklaşımımızı insan hakları düzleminde bütünleştirici bir şekilde değiştirebilmek ve geliştirebilmek için temel oluşturacaktır.

İnsan haklarına saygılı, bütünleşmiş bir toplum dileğiyle...

Merve KILIÇ
Vakıf Başkanı

İSTANBUL ZİHİNSEL ENGELLİLER İÇİN EĞİTİM VE DAYANIŞMA VAKFI İZEV HAKKINDA

İZEV, 1989 yılında zihin farklı çocuk sahibi olan ebeveynler tarafından dernek olarak kurulmuş; 1997 yılında Vakıf tüzel kişiliğine bürünmüştür. 1997’den beri kesintisiz olarak faaliyet gösteren Vakıf, Türkiye’de alanında birçok ilki gerçekleştirmiştir.

İZEV; özel eğitim, zihin farklı bireylere yönelik mesleki eğitim, istihdam, hak savunuculuğu ve özsavunuculuk, sosyalizasyon, aile destek programları, araştırma ve raporlama, gönüllülük çalışmaları, farkındalık çalışmaları gibi pek çok alanda faaliyet göstermektedir.

İZEV Türkiye’nin ilk özel eğitim programını hazırlayarak MEB onayıyla müfredat çerçevesinde eğitim çalışmalarının başlamasını sağlamıştır. İlk özel eğitim veren ilköğretim okulunun hayata geçirilerek kamuya hibe edilmesinin ardından ilave binalar inşa ettirerek anaokulu ve meslek okulu programlarını da hayata geçirmiş; “Saadet İlköğretim Okulu, Anaokulu, İş ve Meslek Okulu” ismiyle uzun yıllar yüzlerce kişiye eğitim ve istihdam hizmeti gerçekleştirmiştir.

İZEV Türkiye’nin ilk bağımsız yaşam modeli ve programını başlatmış, çok sayıda zihin farklı bireyin sosyalleşerek bağımsız bir şekilde hayata dâhil olmasını sağlamıştır.

İZEV Türkiye’nin alanında ilk mesleki eğitim hizmetlerini üretmiş ve ilk istihdamlara aracılık etmiştir.

İZEV Türkiye’nin zihin farklı gençlerden oluşan ilk model bireylerini topluma kazandırmıştır. (İlk tiyatro oyuncusu, ilk sanat rehberi, ilk halkla ilişkiler sorumlusu vb.)

İZEV Türkiye’nin en uzun süre sergilenen ve en çok ziyaretçi alan sosyal sorumluluk sergilerini gerçekleştirmiştir. (Sanat ve Biz ve Hayvanlar ve Biz Proje sergileri aracılığıyla 10.000.000 kişi ağırlanmıştır.)

İZEV Türkiye’nin en çok ödül alan sosyal farkındalık projesini gerçekleştirmiştir. (Yaşam Hakkı-Duvar Farkındalık videosu ile 22 ulusal ve uluslararası ödül)

Ve İZEV yine ilkleri gerçekleştirerek hem karar vericilere hem topluma hem de sivil topluma yenilikçi bir bakış açısıyla sivil toplum faaliyetlerini sürdürmeleri adına örnek teşkil etmeye, milyonlarca zihin farklı birey ve ailesine ilham kaynağı olmaya devam etmektedir

ÖZET

Bu araştırmanın amacı 18-65 yaş arası bireylerin söylem ve davranışlarında damgalamayı irdelemek ve zihin farklı bireylere dair algılanan tutumları farkındalık bağlamında incelemektir. Araştırmada Kişisel Bilgi Formu, Yarı Yapılandırılmış Form ve Dilek Yaralı (2015) tarafından geliştirilen “Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Bir Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. 1010 birey anketleri yanıtlayarak araştırmaya katılım göstermiştir. Anketlere verilen yanıtların istatistiki ölçümleri SPSS 26.0 programı kullanılarak elde edilmiştir. Türkiye’nin 81 ilinden, oldukça çeşitli meslek gruplarına mensup farklı yaş aralığında 1010 kişinin katılımı; araştırma sonucunda elde edilecek verilerin homojen dağılımı ve genel bir çıkarım yapılması adına oldukça önemlidir. Veriler sonucunda toplumun dil, konuşma ve davranışlarında belirgin şekilde farklılıklarını bulunduğu, doğru olarak bilinen yanlışların fazlalığı, gereken bilinç ve farkındalık düzeyinin beklenenden daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ABSTRACT

The purpose of this research is to examine stigmatization in the discourse and behavior of individuals between the ages of 18-65 and to examine perceived attitudes towards individuals with different minds in the context of awareness. Personal Information Form, Semi-Structured Form and “Attitude Scale Towards Individuals with Disabled Person” developed by Dilek Yaralı (2015) were used in the research. 1010 individuals participated in the research by answering the questionnaires. Statistical measurements of the responses to the questionnaires were obtained using the SPSS 26.0 program. Participation of 1010 people from 81 provinces of Turkey, belonging to a wide range of occupations, in different age ranges; It is very important for the homogeneous distribution of the data to be obtained as a result of the research and for making a general inference. As a result of the data, it has been concluded that there are significant differences in the language, speech and behavior of the society, the excess of mistakes known to be correct, the level of consciousness and awareness required is lower than expected.

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca zihinsel özel gereksinime sahip bireyler pek çok farklı isimle adlandırılmıştır. Coğrafya, kültür ve inanışa göre farklılık gösterse de hepsinin temelinde tüm zamanlarda bireyler ayrımcılığa, zorbalığa, dışlanmaya ve ötekileştirmeye maruz kalmıştır.

İnsanlık, kendileri gibi düşünmeyen, yaşama farklı gözle bakan, farklı olan farklı yaşayan herkesi dışladığı gibi zihin farklı bireyleri de her türlü olumsuz davranışa maruz bırakmıştır.

Yine yüzyıllar boyunca insanlık, oluşan bu farklılığın sebebini bulmak için pek çok çıkarımda bulunmuştur. Çoktanrılı dinlerde, zihin farklı bireyler Tanrı'dan gelen bir uyarı, anne-babaya bir ceza vb. sebepler olarak görülmüştür. Ortaçağda zihin farklı bireyler, toplumdan dışlanmış ve ağır, tamamen yasal olmayan işlerde çalıştırılmış veya hastalığa ardından ölüme teslim edilmiştir. Bireyler yüzyıllarda günümüze kadar toplumdan tecrit edilmiş, halkla yaşamaları engellenmiş, zihin farklı bireylere ve annelerine hem psikolojik hem bedensel hem de ruhsal işkenceler uygulanmıştır. Ne yazık ki bu durum, sosyoekonomik düzeyi, medeniyet seviyesi ve milli hazinesi ne olursa olsun tüm dünya toplumlarının bir gerçeğidir.

Türk topluluklarına bakıldığında, töre ve gelenekçi inançlara istinaden hoşgörü ve kapsayıcı kültür direkt olarak zihin farklı bireyleri toplumdan tamamen dışlama gibi olmasa da ayrımcılık; ötekileştirme, görmezden gelme ve değersizleştirme gibi yöntemlerle gerçekleştirilmiştir. Geçmişten günümüze devam eden bu durumlar son yıllarda sivil toplumun sahiplenici tavrı ile fark yaratmaya başlamış ve toplumlar, milletler yaşayan değerleri sahiplenmek için atılımlara girişmiştir. Fakat değişim aniden olamayacağı için olumsuz tutumlar varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

Son yıllarda engellilik oranı tüm toplumlarda hızla artmaktadır. Türkiye'de bu yıl içinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından açıklanan verilere göre nüfusun %7'si yani yaklaşık 5 milyon insan zihinsel veya bedensel farklılığa sahiptir. Ve bu oran gün geçtikçe korkunç şekilde artmaktadır. Bu artışa bağlı olarak toplumda zihin farklı bireylere yönelik sorunların varlığı da sıklıkla kendini göstermektedir. Bu sorunlar; sağlık, eğitim, istihdam ve ulaşım alanlarında yoğunlaşmaktadır. Bu toplumun bir olgusu olarak bireyleri kapsayıcı politika uygulamak yerine; dilde, zihinde, eylemde ve yaşantıda bir dizi ayrıştırmayı ve ötekileştirmeyi hedefleyen damgalama davranışları gerçekleştirilmektedir. Damgalama, zihin farklı bireylerin sıklıkla uyguladığı sorunların başında gelmektedir.

Damgalama Nedir?

Damgalama (stigmatizasyon) “bir kişi veya grup için toplumun ‘normal’ saydığı sınırların dışındaki, utanılması gereken bir durumun varlığı nedeniyle yaftalama, etiketleme ve kara lekeyi ifade etmektedir.” (Soygür ve Özalp, 2005) Damgalamanın temelinde olumsuz inançlar ve bunun sonucu olan önyargı yer almaktadır. Bu önyargılı davranışlar beraberinde ayrımcılık ve dışlama davranışlarını getirir.

Damgalama kişilerarası ilişkilerde ayrımcılık ya da kabul edilmezlik boyutunda yaşanmaktadır. Ayrımcılık toplumdaki kişi ya da grupların diğerlerini damga ve önyargı nedeniyle bazı hak ve menfaatlerden yoksun bırakmasıdır. Böylece damga, bazen en az özel gereksinimlilik durumunun kendisi kadar tehlikeli olmaktadır.

Uzmanlara göre damgalamanın nedenleri açıklanırken 5 temel kavram üzerine yoğunlaşmıştır:

- ▶ **Etiketleme:** Etiketleme, damgalamanın ilk aşamasıdır. İnsanlar, farklı olanı reddetme eğiliminde olduğundan, etiketleyerek onları sosyal ortamlarda ayırtırmayı amaçlarlar. Bireyler “engelli” veya “normal” olarak adlandırılır. Bu sayede insanlar sınıflandırılabilir ve gruplara ayrılabilir.
- ▶ **Stereotipler:** Toplamların hissettiği ortak yargıdır. Zihin farklı kişilerin nasıl oldukları konusunda toplumun daha önce üzerinde hemfikir olduğu kavramdır. “Engelli bir kişi” denildiğinde, kişi öncelikle stereotipler eşliğinde durumu algılar. Stereotipler pozitif ve negatif şeklinde gruplanır. Birçok somut örnek ve olayda olduğu gibi toplumdaki ruhsal bozukluğu olan birey için oluşan stereotipi, “tehlikeli” ve “ne yapacağı belli olmayan birey” şeklindedir.
- ▶ **Önyargılar:** Önyargılar genellikle stereotipleri destekler. Genellikle zihinde oluşan duygulardır. Öfke, korku, endişe gibi negatif duygulardır.
- ▶ **Ayrımcılık:** Zihindeki düşüncelerin, duygusal ve bilişsel işlevlerin eylemlere yansması olayıdır. Bu eylemler genelde dışlayıcı ve ötekileştiricidir.
- ▶ **Tutum:** Kişilerin yaşama bakış açısı, büyüdüğü çevredeki topluma uygun olarak şekillenir. Bu bakış açısı kişinin olaylar karşısında verdiği duygusal reaksiyonlarını da etkiler. Bu reaksiyonlar bazen pozitif bazen de negatif olur. Kişideki bu reaksiyonlar ve dünya görüşünün bütünleşmesi ile oluşan bakış açısına “tutum” denir. İnsanlar ruhsal bozukluğu olan bireylere yönelik genellikle negatif tutumlara sahiptirler.

Damgalamanın Nedenleri

İnsan beyni ve zihninin komplike yapısı gereği, bilişsel ve duygusal gerçekleşen hiçbir yapıyı tek bir sebeple açıklayamayız. Uzmanlar damgalamanın nedenlerini birbirini tamamlayan ve destekleyen 3 farklı sebeple açıklamıştır:

Psikojenik Nedenler: Damgalamaların temelinde duygular büyük rol oynar. Damgalanan kişiyi aşağılamak, yermek ve tiksilmek gibi duyguların varlığı; zihinde o kişiye dair belli bir kalıbın oluşmasına doğrudan ortam sağlar. Damgaladıkları kişinin kötü durumda olması, onlara bir haz vermektedir. Kendilerini damgaladıkları kişiden daha üstün görme eğiliminde olurlar. Karşıdaki kişiyi her türlü şekilde baskılayarak, kişiyi sömürüp demoralize olması için çalışırlar. (Önder, 2009) (Kocabaşoğlu ve Aliustaoğlu, 2003) Bu noktada unutulmaması gereken bir diğer durum ise; damganın hayat bulduğu zemin önyargıdır. (Oran ve Şenuzun, 2008)

Toplumsal Nedenler: Çevremizdeki insanları sosyal sınıf ve kategorilere ayırırız. Her kategori için zihnimizde bir imaj ve görüntü çizeriz. O görüntüye uyan herkesi sınıflandırdığımız kategorilere dâhil ederek ayırıştırırız. Tüm bu sınıflandırmalar, damganın da temelini oluşturan önyargıyı içinde barındırır. Bu yüzden kişinin damgalama davranışını neden gerçekleştirdiğini anlamak için tecrübelerine bakmak, yaşamını bilmek ve insanlarla iletişimini irdelemek gereklidir. Damgalamada sadece önyargılar ve sınıflandırmalar yeterli değildir. Kişilerin sosyal, ekonomik, bedensel ve ruhsal güçleri de tetikleyen unsurlardandır. Güçlünün güçsüzü baskıladığı her durumda, damgalanma doğal olarak yaşanmaktadır.

Teknolojik Nedenler: “Her geçen gün teknolojik gelişmelere bir yenisinin eklenmesi, damgalayıcı unsurların artmasına sebep olmaktadır. İletişim kanallarının fazlalığı, yeni bir sinyal ve imajla karşılaşılması, damgalayıcı reklamlar, sinema filmleri, sosyal medya mesajları damgalamayı tetiklemektedir. (Haghighat, 2001) (Kadıoğlu ve Hotun Şahin, 2015) Bir diğer iletişim kanalı olan haber medyası da damgalamada önemli bir rol almaktadır. Kitleleri etkileyebilecek güçte olan haber medyası, insanlara kendi dar çerçevesinde sunduğu yanlış haberler ile bazı gruplara karşı ayrımcı ve olumsuz bir ışık tutabilmektedir”(Üçok, 2003)

Bir günde pek çok kişiye sayısız damgalama yapılmaktadır. Tüm bu sebeplerin ışığında; yaşadığımız toplumda yanlış dil kullanımı, ayırıştırma, ötekileştirme ve damgalama gibi tüm olumsuz ve negatif duygu uyandırıcı faaliyetleri irdelemek için bu araştırmanın gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

Araştırmanın Hedefi

Türkiye temsili örnekleme oluşturmak ve çok çeşitli katılımcı profili ile bireylerin damgalama davranışlarının varlığını tespit etmektir. Farklı yaş gruplarındaki kişilere ulaşarak zihin farklı bireylere dair tutumlarını ölçmek ve bir çıkarım yapmaktır. Sonuçlar doğrultusunda genel istatistik veriler, alanyazındaki büyük bir eksikliğe ve gerekliliğe can suyu olacak; daha nitelikli araştırma ve planlamaların yapılmasına ortam hazırlayacaktır.

YÖNTEM

1. Araştırma Modeli

Psikoloji lisans öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarının araştırıldığı bu çalışmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Betimsel tarama, geniş gruplar üzerinde yürütülen, gruptaki bireylerin bir olgu ve olayla ilgili görüşlerinin, tutumlarının alındığı, olgu ve olayların betimlenmeye çalışıldığı araştırmalardır (Karakaya, 2012). Türkiye'nin 81 ilinden seçilen örneklemin zihin farklı bireylere damgalama davranış ve tutumları incelenmiştir.

2. Araştırma Grubu

Türkiye' de yaşayan 1010 birey araştırmaya dâhil olmuştur. Katılımcılara kartopu yöntemiyle anket linki iletilmiştir. Çalışma grubuna katılım ölçütü olarak 18-65 yaşları arasında olmak ve Türkiye'de yaşıyor olmak koşulları esas alınmıştır. Araştırmaya 554 kadın (%54,9), 449 erkek (%44,5) katılmıştır; 7 (%0,7) kişi cinsiyetini belirtmek istememektedir. Katılımcıların 289'u (28,6) 18-25 yaş, 321'i (31,8) 26-40 yaş ve 400'ü (39,6) 41-65 yaş aralığındadır.

3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada Kişisel Bilgi Formu, Yarı Yapılandırılmış Form ve Zihin Farklı Bireylere Yönelik Bir Tutum Ölçeği kullanılmıştır.

a) Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların kişisel bilgilerini öğrenebilmek için bir form geliştirilmiştir. Formda katılımcıların cinsiyet, yaş, meslek, yaşadığı yer, öğrenim durumu, sosyoekonomik durumu yaşadığı veya büyüdüğü aile yapısına ilişkin kategoriler, herhangi bir STK üyesi olup olmadığı; üye olduğu durumda zihin farklı bireylerle daha önce çalışıp çalışmadığı gibi konularda sorular yöneltilmiştir. Kişi gizliliği ve mahremiyetini göz ardı etmeden, katılımcılara yöneltilen bilgi formunun doğru kullanımı; uygulayıcılara verileri ölçümlemede ve ileri safhada analiz etmede büyük işlem kolaylığı sağlayacaktır. Bu form uygulanan diğer form ve ölçeğe ek olarak katılımcılara verilmiştir.

b) Yarı Yapılandırılmış Form

Katılımcılara damgalama ve zihin farklı bireylere yönelik dil kullanımı, tutum ve davranışların ölçümlendiği kategorik sorulardan oluşan bir form yönlendirilmiştir. Öncesinde bireylerin zihinsel engel gruplarını tanıyıp tanımadığına ilişkin sorular ve araştırma boyunca kullanılacak olan zihin farklı birey tanımının açıklaması yazılı olarak ifade edilmiştir. Ayrıca damgalama davranışının ne olduğuna dair kısa bir tanıtım metni de formu yanıtlamaya başlamadan katılımcıların okuyabileceği şekilde forma yerleştirilmiştir. Sonrasında ise damgalama davranışlarının bireylerde hangi davranışlara sebep olduğu örnekleme şeklinde sorulmuş; sonrasında da davranışların sonucundaki duygu durumlarına dair çoktan seçmeli sorular yöneltilmiştir.

c) Zihin Farklı Bireylere Yönelik Bir Tutum Ölçeği

Yaralı, D. tarafından 2015 yılında geliştirilen ölçek Zihin Farklı Bireylere Yönelik Bir Tutum Ölçeğidir. Ölçekteki maddeler 5’li likert tipi kapsamında kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum”, “kesinlikle katılıyorum” şeklinde derecelendirilmiştir. Olumlu maddeler “kesinlikle katılmıyorum” seçeneğinden başlamak üzere 1’den 5’e doğru; olumsuz maddeler ise, “kesinlikle katılmıyorum” seçeneğinden başlamak üzere 5’den 1’e doğru puanlanmıştır. Pilot uygulamada bir cevaplayıcının alacağı en düşük puan 34 ve alacağı yüksek puan ise 170 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmış ve geçerlik çalışmaları için ölçeğin gelişiminde faktör analizi (açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi) uygulanmıştır. Açıklayıcı faktör analizi çalışmaları SPSS 22 paket programı, doğrulayıcı faktör analizi çalışması ise Lisrel8.51 yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bunun yanında ölçeğin güvenilirlik çalışmaları ise pilot uygulamadan elde edilen sonuçlar üzerinden sırasıyla geçerlilik çalışması kapsamında açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi uygulanmış, güvenilirlik çalışması için iç tutarlılık analizi yapılmıştır. Yapılan geçerlilik çalışmaları sonucunda, özel gereksinimli bireylere yönelik tutum ölçeğinin 3 faktörde toplam 13 maddeden oluştuğu, faktör yük değerlerinin .551 ile .860 arasında değiştiği, toplam varyansın ise %58.592’sini açıkladığı belirlenmiştir. Ölçeğin bütünü için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .841 olarak belirlenmiştir. (Yaralı, D. 2015)

4. Verilerin Analizi

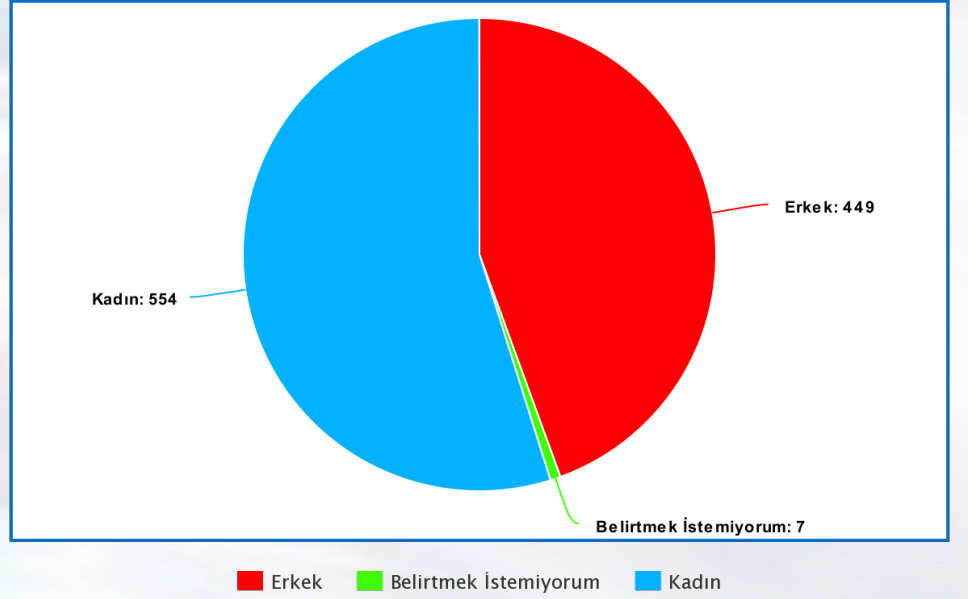
Google Forms uygulaması ile oluşturulan anketler sonrasında elde edilen anket linki ile katılımcılara ulaştırılmıştır. Sisteme düşen veriler ve ölçeğin ve formların istatistiki değerlerinin ölçülmesi için bireylerden gelen yanıtlar SPSS 26.0 programına işlenmiş ve sayısal verilere ulaşılmıştır.

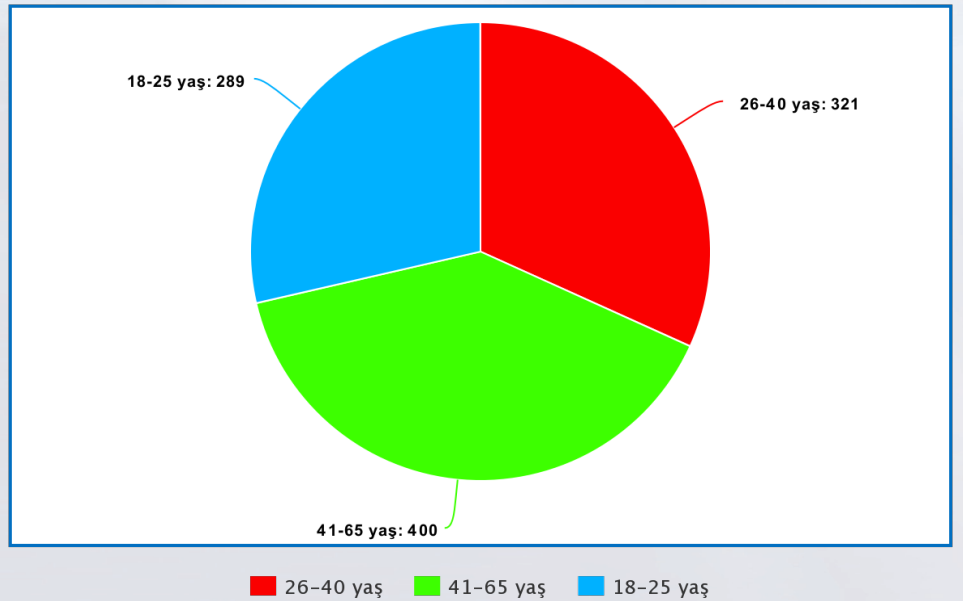

BULGULAR ve İSTATİSTİKLER

Katılımcılara ilişkin tanımlayıcı istatistiksel değerler de dağılımları aşağıdaki grafiklerde belirtilmiştir.

Araştırmamıza 554 kadın (%54,9), 449 erkek (%44,5) katılmıştır; 7 (%0,7) kişi cinsiyetini belirtmek istememektedir.

Katılımcıların 289'u (28,6) 18-25 yaş, 321'i (31,8) 26-40 yaş ve 400'ü (39,6) 41-65 yaş aralığındadır. Yaş dağılımları arasında ciddi farkların olmaması araştırmanın devamı ve analizi için oldukça önemlidir.

Araştırma kitlesinin diğer tanımlayıcı istatistikleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1: Tanımlayıcı İstatistik Değerleri

		N	%
Medeni Durum	Evli	567	46
	Bekar	522	51,7
	Belirtmek İstemiyorum	23	2,3
Eğitim Durumu	İlkokul	24	2,4
	Ortaokul	47	4,7
	Lise	128	12,7
	Üniversite	583	57,7
	Yüksek Lisans/Doktora	228	22,6
Herhangi bir Sivil Toplum Kuruluşu (STK) üyesi misiniz?	Evet	351	34,8
	Hayır	659	65,2
Eğer herhangi bir Sivil Toplum Kuruluşu (STK) Üyesi iseniz zihin farklı bireylerle çalışma fırsatınız oldu mu?	Evet	225	22,3
	Hayır	785	77,7

Araştırma, Türkiye’de yaşayan bireyleri kapsamaktadır. Analizler sonucu Türkiye’nin 81 ilinin araştırmaya dâhil olduğu saptanmıştır. Bu durum, genellenebilirlik açısından bizlere sağlıklı sonuçlar getirmektedir. Katılımın diğer illere göre fazla olduğu ilk 5 şehir ve katılım sayıları tabloda gösterilmiştir:

Tablo 2: Şehir Dağılımları

İl	N	%
İstanbul	518	51,2
Ankara	56	5,5
İzmir	38	3,7
Bursa	35	3,4
Kocaeli	31	3,0

Araştırmaya 158 farklı meslekten katılımcı dâhil olmuştur. Farklı sektörlerde ve farklı sosyoekonomik düzeye sahip kişinin katılımı araştırmanın farklı kitlelerce oluşmasında büyük çeşitlilik sağlamıştır. Katılımın en yoğun olduğu ilk 5 grup ve katılımcı sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3: Meslek Grupları ve Dağılımları

Meslek	N	%
Öğretmen	218	21,5
Mühendis	73	7,2
İç Mimar	44	4,3
Mimar	39	3,8
Ev Hanımı	38	3,7

Araştırmanın yüksek katılım oranı ve mevcut çeşitliliğini göstermek adına, diğer meslek gruplarından bazıları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4: Katılımcı Meslekleri

Türkolog	Aşçı	Arkeolog	Hemşire	Çevirmen	Fırıncı
Psikolog	Kurye	İşçi	Diplomat	Polis	Boyacı
Berber	Tamirci	Bankacı	İllüstratör	Bakkal	Grafiker
Mobilyacı	Avukat	Rehber	Yönetmen	Radyolog	Çiftçi
Yazar	Zabıt Kâtibi	Kimyager	Mutasavvuf	Eczacı	Ergoterapist
Sporcu	Pilot	Marangoz	Çizer	Kamarot	Biyolog
Antrenör	Doktor	Heykeltraş	Muhtar	Şair	Restoratör
Memur	Akademisyen	Ressam	Emlakçı	Dış Hekimi	Nefes Koçu
Polis	Bekçi	Ekonomist	Spiker	Garson	Reklamcı
Esnaf	Kepçe Operatörü	Sigortacı	Tekstilci	Anahtar Ustası	Sanatçı
Diyetisyen	Kuyumcu	Veteriner	Makinist	Gazeteci	Eğitmen
Satın Alma Uzmanı	Şoför	Dış Ticaret Uzmanı	Jokey	Küratör	Yazılımcı
Tasarımcı	Sosyal Hizmet Uzmanı	Müdür	İnşaat Teknikeri	İçerik Üreticisi	Oyuncu
Nakkaş	Odyolog	Subay	Müteahhit	Kasap	Ressam
Yapımcı	E-Ticaret Uzmanı	Kuaför	Fırıncı	Fizyoterapist	Oto Yıkamacı
Peyzaj Mimarı	Temizlik Görevlisi	Hava Trafik Kontrolörü	Kalite Kontrol Uzmanı	Bilgi İşlemci	Ulaştırma Personeli

Araştırmanın örnekleme ve örneklemin özellikleri, uygulayıcılar için oldukça önemlidir. İlk adım olarak verilen istatistiklerin ardından Türkiye toplumunu temsil eden örneklemin dil kullanımı, zihin farklı bireylere yönelik algı ve damgalama davranışlarının irdeleneceği kısımlar aşağıda belirtilmiştir.

Araştırmaya başlamadan önce anketlerde; zihin farklı birey kelimesinin kullanımının doğru bulunduğu katılımcılara yazılı olarak beyan edilmiştir ve sonrasında Türkiye temsili örnekleme dil ve konuşmadaki kavramları öğrenmek adına bir takım sorular yöneltmiştir. Örneklemin %97,8'i yani 988 katılımcı “zihinsel engelli” tanımını daha önce en az 1 kere hayatlarında duyduğunu ifade etmişlerdir.

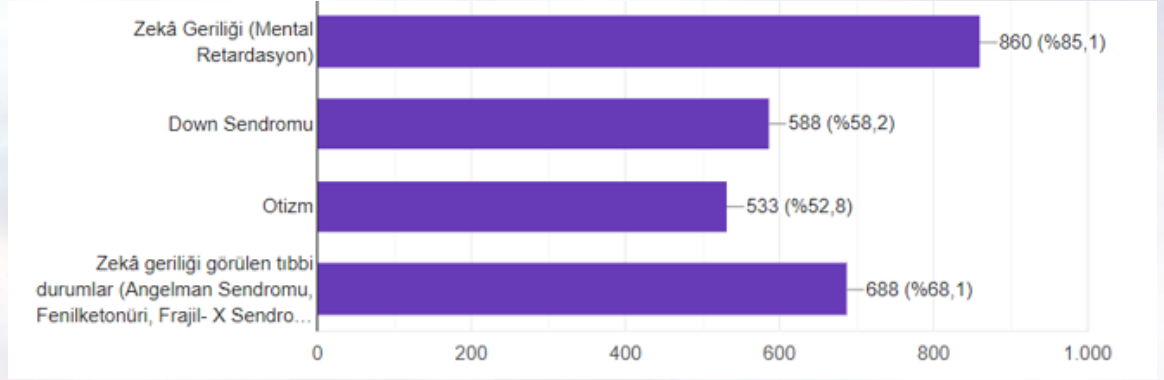
“Zihinsel engelli olarak tanımlanan herhangi bir zihin farklı yakınınız var mı?” sorusuna verilen yanıtlarda 289 kişi evet yanıtını verirken 721 kişi soruya hayır yanıtını vermiştir. Evet yanıtını veren kişilerde genellikle 2.ve 3. kuşak akrabalar ve komşuların varlığının çoğunlukta olduğu saptanmıştır.

Örneklem grubunun, odak grubu tanıyıp tanımadıkları gerçeğini ölçmek amacıyla sorulan “Hangisi bir zihinsel özel gereksinimlilik durumudur?” sorusuna verilen yanıtlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Grafik 3: Zihinsel Özel Gereksinim Grupları

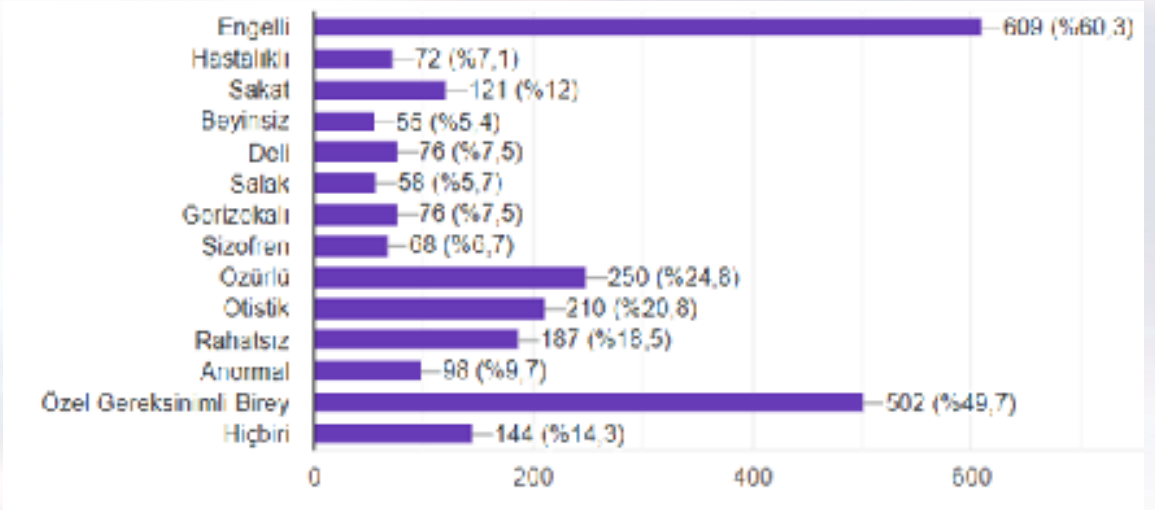
Katılımcılardan 4 durumdan uygun gördükleri seçenekleri çoklu olarak işaretleyebilecekleri söylenmiştir. Sonuç olarak 1010 kişi tarafından 4 durumun da bir zihinsel özel gereksinimlilik durumunu ifade ettiği gerçeği bilinmemektedir. Katılımcılar en çok zekâ geriliğinin bir özel gereksinim olduğunu düşünürken, otizmde bu oran en azdır.

Örnekleme, odak grubu tanıyıp tanımadığına ilişkin yöneltilen soruların ardından dildeki tanımlamalar yöneltilmiştir. Verilere göre; Türkiye temsili örnekleminin %40'ı yani 404 kişi engelli kelimesini kullanım ve söylem açısından doğru bulurken %60 yani 606 kişi uygun ve doğru bulmamaktadır.

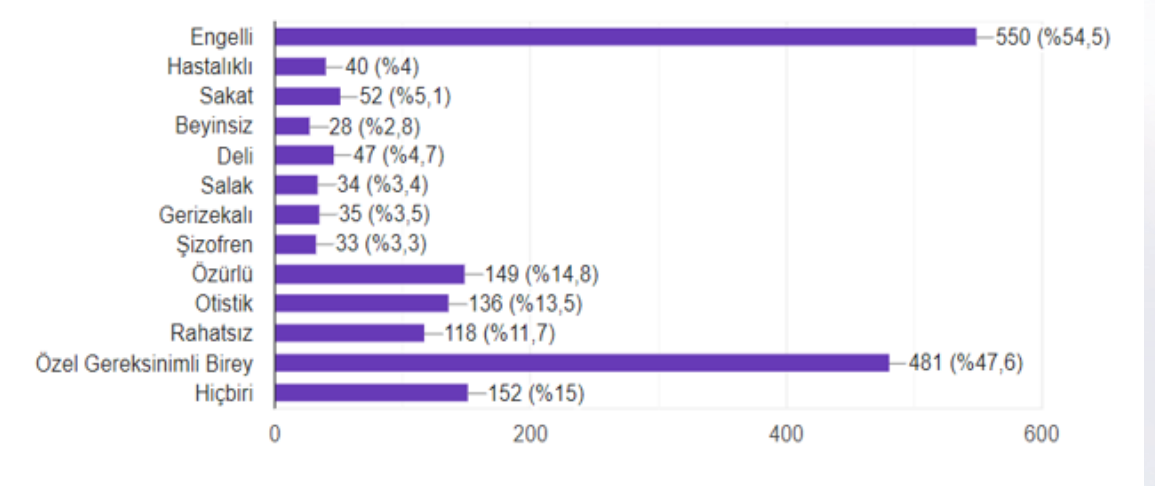
Kişiler yaş aldıkça ve zaman ilerledikçe bir değişim gösterirler. Kullandıkları dil de değişimin bir parçasıdır. Bu bağlamda katılımcılara 2 ayrı zaman diliminde geçmişte ve şu an- bazı kavramları ve söylemleri kullanıp kullanmadıkları sorulmuştur. Yanıtlar yan sayfadaki grafiklerde yer almaktadır:

Grafik 4: Geçmişte ve Hayatın Bir Bölümünde En Az 1 Kere Kullanılan Kelimeler

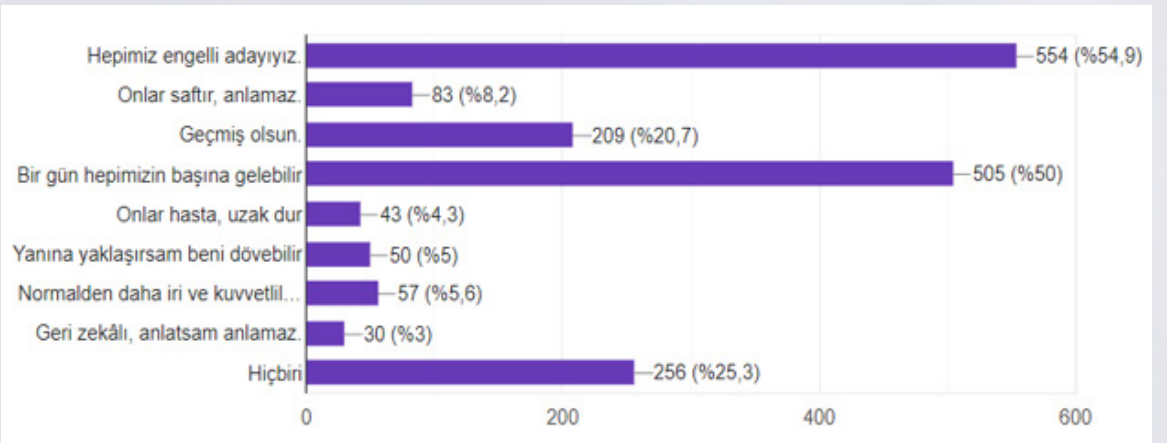

Grafik 5: Şimdiki Zamanda Sıklıkla Kullanılan Kelimeler

Katılımcıların kelimelerin dışında bazı ayrıştırıcı ve bütünleştirici cümlelere verdikleri uygunluk istatistikleri de aşağıdaki grafikte yer almaktadır:

Grafik 6: Ayrıştırıcı Cümleler

Katılımcıların damgalama ve damgalama davranışına yönelik duygu ve düşüncelerini öğrenmek amacıyla sorulan sorularda gelen yanıtlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5: Damgalama Ve Damgalama Davranışına Yönelik İstatistikler

Zihin farklı kişileri toplumdan ayırıştırır mısınız?	Evet	73	7,2
	Hayır	838	83
	Kararsızım	99	9,8
Zihin farklı kişilere damgalama yapıyor musunuz?	Evet	78	7,7
	Hayır	932	92,3
	Kararsızım	-	-
Zihin farklı kişilere uygulanan damgalamayı doğru buluyor musunuz?	Evet	47	4,7
	Hayır	897	88,8
	Kararsızım	66	6,5
Zihin farklı kişiye damgalama uygulayan birini gördünüz mü?	Evet	677	67,7
	Hayır	254	25,1
	Kararsızım	79	7,8
Zihin farklı bir kişiye damgalama uygulayan birini gördüğünüzde ne tepki verirsiniz?	Müdahale ederim	761	75,3
	Müdahale etmem	116	11,5
	Sadece izlerim	79	7,8
	Diğer	54	5,4
Zihin farklı bir kişiyle aynı ortamda bulunmak ister misiniz?	Evet	644	63,8
	Hayır	153	15,1
	Kararsızım	213	21,1
Zihin farklı bir kişiyle aynı ortamda bulunduğunuzda nasıl bir tepki verirsiniz?	Ortamda bulunmaya devam ederim ve ilgilenirim	670	66,3
	Ortamda bulunurum ama ilgilenmem	225	22,3
	Ortamdan uzaklaşıyorum	56	5,5
	Asla yan yana gelmem	15	1,5
	Diğer	44	4,4
Zihin farklı bir kişiyle aynı ortamda bulunduğunuzda nasıl hissedersiniz?	Korkarım	22	2,2
	Üzülürüm	322	31,9
	Endişelenirim	151	15
	Mutlu olurum.	236	23,4
	Acıyarak bakarım	22	2,2
	Heyecanlanırım	73	7,2
	Diğer	184	18,1

Zihin farklı bir kişiyle iletişimde ve temasta bulunmak ister misiniz?	Evet	608	60,2
	Hayır	162	16
	Kararsızım	240	23,8
Zihin farklı bir kişiyle iletişimde ve temasta bulunduğunuzda nasıl bir tepki verirsiniz?	İletişimi sürdürürüm ve karşılık veririm	777	76,9
	Yanında bulunurum ama iletişim kurmam	133	13,2
	Kendisinden uzaklaşıyorum	57	5,6
	Asla konuşmam ve iletişim kurmam	16	1,6
	Diğer	27	2,7
Zihin farklı bir kişiyle iletişimde ve temasta bulunduğunuzda nasıl hissedersiniz?	Korkarım	37	3,7
	Üzülürüm	216	21,4
	Endişelenirim	142	14,1
	Mutlu olurum.	365	36,1
	Acıyarak bakarım	26	2,6
	Heyecanlanırım	95	9,4
	Diğer	129	
Zihin farklı bir kişiyle birlikte çalışmak ister misiniz?	Evet	520	51,5
	Hayır	214	21,2
	Kararsızım	276	27,3
Zihin farklı bir kişiyle birlikte çalışırsanız nasıl hissedersiniz?	Korkarım	44	4,4
	Üzülürüm	147	14,6
	Endişelenirim	186	18,4
	Mutlu olurum.	375	37,1
	Acıyarak bakarım	13	1,3
	Heyecanlanırım	93	9,2
	Diğer	152	15

Araştırmada tüm cevapların sonunda katılımcılara, zihin farklı bireyler hakkında ne düşündüklerine dair birkaç yargıdan oluşan bir soru yöneltmiştir ve uygun gördükleri şıkları sayısız olarak seçmeleri istenmiştir. Gelen yanıtlar, zihinlerde var olan düşünceleri ve algı seviyesini bizlere yansıtmaktadır. Yargılara onay veren kişi sayısı aşağıdaki tablodadır:

Grafik 7: Zihin Farklı Bireylere Dair Yargılar ve Katılım Oranları

TARTIŞMA VE SONUÇ

TARTIŞMA VE SONUÇ

Toplumdaki damgalama ve damgalama istatistiğinin ölçüldüğü ve zihinlerdeki farkındalık algısının irdelendiği bu araştırmada, Türkiye genelinde ciddi bir katılım söz konusudur. Katılımın yüksek düzeyde olması, farklı yaş gruplarından bireylerin algılarını ölçmemize ve bir çıkarım yapmamıza; ardından yorumlamamıza büyük katkı sunacaktır.

Örneklemin kozmopolit yapıda olması toplumun her kesiminden bireyin düşüncelerini öğrenmek ve bu odakta çalışmalar gerçekleştirmek adına çok önemlidir. Katılımcı profiline baktığımızda yaş istatistikleri 41-65 yaş arası bireylerde katılımın daha çok olduğu yönündedir. Bu durum bizlere yaş faktörünün farkındalık odaklı çalışmalara yönelik belirleyici olduğunu göstermektedir. Örneklemin bir diğer ayırıcı özelliği mensup oldukları çeşitli meslek gruplarıdır. Meslek ve iş olgusu, kişilerin düşünce sisteminin şekillenmesinde ciddi rol oynamaktadır. Araştırmaya katılan 158 farklı meslekten bireyin arasında yüksek eğitilmiş kişilerin yanı sıra mavi yakalı çalışanlar ve eğitim durumu açısından düzey farklılığı olan bireyler de yer almaktadır. Ayrıca örneklemin Türkiye'nin her ilinde araştırmayı destekleyici ve araştırmaya pozitif yönde katılımı; olumsuz yargıların düzeltilmesinde, olumlu yargıların ise daha fazla bilinçlenmeyle aydınlanmasında ciddi bir rol oynayacaktır.

Araştırmanın merkezdeki sorusuna gelmeden, katılımcıların zihin farklı bireylere dair bilgilerini öğrenmek amaçlanmıştır. Katılımcıların neredeyse tamamı hayatında en az 1 kere “zihinsel engelli” tanımını duymuştur. Bu istatistik sevindirici olsa da, azınlık olsa dahi bu kavramı hiç duymayan bireylere “engellilik” kavramının ötesindeki “zihin farklılık” olgusunu öğretmek ciddi bir problemdir. İnsanın kültürel zenginliği ve dış dünyayı algılama becerileri 1 günde şekillenmediği gibi zihnindeki bu değişim yolculuğu da 1 günde gerçekleşmeyecektir. Sivil toplumun ve sivil toplum kuruluşlarının yeni nesil vizyonları bu eksikliğin farkına varmalı ve kişilerin bilinçlenmesi için ciddi rol üstlenmelidir. Bireyleri tanıma yolunda katılımcılar için en önemli konulardan birisi konuştukları odak grubu gerçekten bilmemeleridir.

Türkiye örnekleminin yarısı otizmin bir zihinsel özel gereksinimlilik durumu olduğunu bilmemektedir. Yine yaklaşık olarak örneklemin yarısı down sendromunun bireylerde zihinsel bir özel gereksinime yol açtığını bilmemektedir. Zekâ geriliği kavramının, söylenişinde dahi açıkça ifade edilmesine rağmen, örnekleme az olmayan bir kitle özel gereksinim durumu olarak kabul etmemiştir. Maalesef ki tüm bu istatistikler; çok yüksek bir orandır. Katılımcılar bireysel olarak incelendiğinde, eğitim seviyesi yüksek kişilerin de bilmeyen grup içerisinde oldukları tespit edilmiştir. Ortak bir dünyada yaşamın sürdüğü, hiç de azınlık olmayan bir gruba karşın yeterli bilgi sahibi olunmaması, günlük yaşamda yaşanan sorunların oluşmasında çok da şaşırtıcı olmayacaktır. Bu durumların temelinde geçmişte günümüze kadar biriken veya esasında biriktirilemeyen değerler yatmaktadır. Elbette bilgiye ulaşamam sorunsalı karşımıza çıkar fakat toplumları eğitmek önce bireyin kendisini eğitmesiyle mümkündür. Yine bu noktada sivil topluma büyük rol düşmektedir.

Araştırmadaki diğer önemli husus dil ve kavramların kullanımı hususudur. Katılımcıların %40'ı -ki bu büyük bir çoğunluktur- engelli kelimesinin doğru bir kullanım olduğunu düşünmektedir. Araştırma genelinde zihin farklı birey tanımının kullanılması ve anketlere başlamadan önce zihin farklı birey tanımının yazılı olarak yapılması; engelli kelimesini doğru kabul edecek katılımcılar için pozitif bir yönlendirme olması amacıyla yapılmıştır. Fakat katılımcıların yanıtlarında bu yönde olumlu yönde bir artış söz konusu değildir. Katılımcıların dil kullanımları irdelendiğinde engelli kelimesini doğru bulmayıp da hayatlarına en az 1 kere engelli kelimesini kullanmış bireylerin örneklemin %60'ını oluşturduğu görülmektedir. Deli, özürlü, sakat, salak, geri zekâlı, hastalıklı sözcükleri üzücü olsa da katılımcılar tarafından kullanılmıştır. Bu katılımcıların geçmiş yaşantısındaki kullanımları olarak görülebilir. Değişen zamanla üslup ve dilin değiştiği varsayıldığında doğal olarak yanlış kullanımların da ortadan kalkması düşünülür. Fakat çok daha üzücü bir durum varsa o da; katılımcıların ayrıştırıcı kelimeleri şu an yaşantılarında kullanmaya devam etmeleridir. İstatistikler bunu göstermektedir. Türkiye temsili örnekleminde insanlar, zihin farklı bireyleri hala özürlü, sakat, geri zekâlı olarak tanımlamaktadır. Tüm farkındalığın en temelinde bu yanlış düzeltilmelidir ki yapılacak çalışmalar etkin ve yetkin olabilsin. Tüm bunların yanı sıra, örnekleme bilinçlenmeyle hiç bu kelimeleri kullanmayan veya nispeten özel gereksinimli birey tanımını sıkça kullanan kişilerin varlığı da sevindirici ve gelecek nesiller için umut vericidir.

Araştırmanın odak konusu olan damgalama, katılımcılara pek çok açıdan yöneltilmiştir. Kişilerin fikirlerini öğrenirken hislerini öğrenmemek, çıkarım yapmayı eksik kılar. Zihin ve beden bir bütündür. Duygular da bedenin vazgeçilmez parçasıdır. İnsan beyni, olumsuz algılama ve bilinç dışına en başta yerleştirmeye daha meyillidir. Uygulayıcılar tarafından katılımcı kitlesinin bilinç dışını ortaya çıkarmak büyük emek gerektir. Bu sebeple soruları ince yanıtlarla hazırlamak ve seçenek sunmak yanıt kabiliyetlerini genişletir.

Katılımcıların %80'i zihin farklı bireyleri toplumdan ayırtırmamaktadır. Geri kalan %20'lik kitle ise ayırtırılması konusunda kararsız olan veya ayırtıran kimselerdir. 200 kişi olarak ölçümlense de Türkiye genelinde oranlandığında yaklaşık 17 milyon kişiye denk düşmektedir. Ciddi bir orandır.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu bireylere damgalama yapmadığını söylemektedir. 78 kişi damgalama gerçekleştirmektedir. Bu sayı yeniden Türkiye geneline oranlandığında bu sayı yaklaşık 6 milyon kişiye tekabül etmektedir. Toplumda iç içe yaşayan gruplarda bu sayının yüksekliği asla azımsanmayacak çok ciddi bir sorundur. Damgalama uyguladığını belirten kişilerin büyük çoğunluğu korktukları ve endişelendikleri için bu davranışı gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Bu sosyolojik bir sorundur. Toplumların temelden ele alması gereken, farklı ön yargı kalıplarının kırılmasının hedeflenmesi gerektiği bir husustur.

Günlük yaşamda zihin farklı bireylere damgalama uygulayan bir kimse katılımcıların yarısından fazlası tarafından görülmüştür. Damgalama uyguladığını gören katılımcıların yine büyük çoğunluğu, kişiye müdahale edeceğini belirtmektedir. Bu durum toplumun vicdani ve toplumsal temeline dayandırılabilir mi, bu merak konusu; fakat sadece izleyeceğini ve müdahale etmekten kaçınacağını belirten kişilerin varlığı yine istatistiksel olarak azımsanmaması gereken kategoridedir. Bu durumun sebebi düşünüldüğünde günümüz dünyasında bireyselleşme ve dayanışma kültürünün dış dünyadan bağımsız bir nesille oluşabilmesi olasıdır. Bu sebeple bütünleşme yeni yüzyılın en büyük atılımı olacaktır. Toplumların kalkınmışlığı neyle ilgilendikleri kadar neyle ilgilenmedikleri ile de ilgilidir.

Katılımcılara zihin farklı bireylerle aynı ortamda bulunmak veya bulunmamak durumu sorulduğunda, yaklaşık %65 oranında bu soruya olumlu yanıt verilmiştir. Çekingen davranan ve cevaplamayan kişilerde bu durumun sebebi bilgi sahibi olmamak, önyargılı davranmak, korkulu ve kaygılı olma durumundan ileri gelmesi olasıdır. Çünkü ortamda bulunmak isteyen katılımcılar bireysel olarak incelendiğinde; orada bulunsa dahi ilgilenmeyeceğini belirtmiştir. Bu durum vicdani içgüdü fakat temkinli davranış ve kendini koruma kalıbı ile yakından ilişkilidir. Yanıtlar bu durumu doğrular niteliktedir. Ortamdan uzaklaşmak isteyen veya asla ilgilenmeyeceğini belirten kişiler; görmek ve bakmanın da ötesinde damgalama uygulayan kitleye mensuptur. Katılımcıların duygu betimlemelerinde aynı ortamda bulunduklarında genellikle duygusal hareket ettikleri de bir gerçektir. Durumdan mutlu olan ve iyi niyetli yaklaşan kişilerin dışında taban tabana zıt hisseden bireylerin varlığı da saptanmıştır.

Katılımcılara, zihin farklı bireylere yakınlaşma ve dokunma davranışını gerçekleştirip gerçekleştirmedikleri sorulduğunda bu duruma verilen yanıtlar yine tedirgin ve gergin olmak; nasıl ve ne şekilde yaklaşacaklarını bilmemeleri ile doğrudan ilişkilidir. Bu uzmanlar tarafından olağan karşılanan bir durumdur. Kişiler ilk iletişimde çekimser davranabilir; her mizaç ve karakter aynı olmayabilir veya her kişinin ihtiyacı olan yaklaşım şekli farklı olabilir. Fakat asıl olan nasıl yaklaşacağını öğrenmeyi bilmemek ve öğrenmek istememektir. Bu gibi durumda sorunların kök salmaya başladığı söylenebilir.

Araştırmada sorulan sorularda saptanmıştır ki; katılımcılar zihin farklı bireylere dair duygusal saptamalarda endişeli, korkulu veya heyecanlı olsalar da çoğunlukla ya üzüldüklerini ya da mutlu olduklarını da belirtmişlerdir. Üzüntü ve mutluluk temelde zıt duygulardır. Aynı örneklem içinde kişiler üzüyor, mutlu oluyor ve her iki duyguyu da aynı anda yaşıyor. Bu durum bizlere gösterir ki, toplumun ideolojik olarak kendi içinde farklı düşünen ve yaşayan pek çok kişisi mevcut. Kişileri mutlu eden veya üzen durumun ne olduğu ve zihin farklı bireylerle iletişimlerinde dışa vurdukları asıl duygunun kaynağının ne olduğu bilindiğinde damgalamaya ilişkin derin çözümlemelerin yapılması mümkündür.

Türkiye’de zihin farklı bireylerin günlük yaşamda sıkça karşılaştığı sorunların en başında gelen istihdam, damgalamanın gerçekleştiği alanlardan biri olarak karşımıza çıkıyor. İşverenler, zihin farklı bireyleri işe almıyor, alıyor ama bütünleşmenin önündeki en büyük engellerden biri olan sorumluluk bilincinden bireyleri mahrum bırakıyor, mobbing uyguluyor, görmezden geliyor. Bu sonuçlar artırılabilir. Araştırmaya katılan kitlenin yarısı, zihin farklı bireylerle beraber çalışmak istemiyor. Beraber çalışmak istemeyen bireyler çoğunluk olarak endişelenebileceklerini veya üzüleceklerini belirtiyor. Beraber çalışmayı uygun gören kişiler ise bu durumdan mutlu olabileceklerini belirtiyor. Bireylere güvenli alan, sağlıklı ortam ve ihtiyaçlarına, yeteneklerine, becerilerine uygun istihdam sahası oluşturulduğu takdirde zihinlerdeki bu olumsuz tutum ve duyguların değişimi doğal olarak değişime uğrayacaktır.

Zihin farklı bireylere dair bu noktaya kadar irdelenen pek çok alt başlığın temelinde yeterince tanımamak ve farkında olmamak gelmektedir. Katılımcılara zihin farklı bireyler hususunda doğru yargıların neler olabileceği sorulduğunda büyük çoğunluğu, zihinsel özel gereksinimlilik durumunun doğuştan geldiğini düşünmektedir. Neden olarak anne-babanın hatalı olduğunu düşünebilecek kişilerin varlığı da söz konusudur. Bu çok genel bir ifadedir. Günümüz teknolojisinde dahi; tam olarak hiçbir durumun nedeni kesin bir sonuca bağlanmamıştır. Damgalama uygulayan kişilerin varlığı ne kadar azımsanmayacaksa, topluma uyum sağlayamayacaklarını düşünen kişilerin varlığı da o kadar önemsenmelidir.

Araştırma sonunda kişilerden doğru dil kullanımına dair bir eleştiri beklenmiştir. Verilen yanıtlar epey ilgi çekicidir. Kimi katılımcılar zihin farklı birey tanılamasını doğru bulurken kimi katılımcılar engelli kelimesinin doğruluğunu savunmaktadır. Aşağıdaki tabloda katılımcıların kullandığı ve doğru olduğunu düşündükleri bazı kelime ve kelime grupları yer almaktadır:

Özel birey	Zihni farklı çalışan birey	Özel zihinli birey	Zihinsel engelli	Renkli birey
Bal birey	Ender zihinli	Doğa engelli	Kelebek	Zihnicevher
Benzersiz	Eşsiz insan	Özel ruh	Melek	Farklı ışık
Zihin özgün birey	Zihniyalın	Zihni-hür	Limitli zihinli birey	Zihni-şen
Bebek zeka	Fark-yaratan	Algı Farklı Birey	Kafadar	İdrak seviyesi farklı

Yukarıdaki tanımlamalar gelen pek çok yanıtın çok ufak bir kısmıdır. İncelediğinizde araştırmaya dair pek çok kazanım, eleştiri, olumlama ve dışlama sahibi olabilirsiniz. Fakat gelen her yanıt, doğru-yanlış, iyi-kötü tanımlamaları olmaksızın uygulayıcılar için oldukça önemlidir. Yanlış kısımları saptamak ve damgalamaya karşı toplumu bilinçlendirmek elbette önemlidir ama fakat bireylerin zihinlerindeki tutumu maksimum düzeyde olumlamak, bunu özümsetmek ve benimsemek yeri geldiğinde hayati öneme sahiptir.

Gelen yanıtlar içerisinde oldukça fazla kişi, zihin farklı birey tanımını öğrendiğini ve kullanacaklarını belirtmişlerdir. Değişimi başlatmak; toplumun düşüncelerini farklılaştırmakla mümkündür. Bu sebeple gerçekleştirilen bu alan araştırması, iç görü kazanmak, öz eleştiri yapmak ve gelecek araştırmalara ciddi bir istatistiki tanımlama yapmak adına oldukça büyük öneme sahiptir. Araştırma sonuçları mutlaka nitel araştırmalarla desteklenmeli, araştırma çıktıları uzmanlarca desteklenmeli ve bu konuda toplumu eğiterek, yer edinen tüm olumsuz durumların önüne geçilmelidir. Bu durum, kamuoyu oluşturmak ve değişime hazır olmakla mümkün olacaktır.

SONSÖZ

Günümüz dünyasında insanlar pek çok olgu ve olayla iç içedir. Gündelik hayatın insan üzerine yansımaları, kişinin iç dünyası, hisleri ve düşünceleri bir bütünü oluşturur. Birbiri ardına gelen zincir halkaları, toplumun oluşmasında ve aynı yeryüzünde birlikte yaşamın devam etmesinde bir mihenk taşı görevi görmektedir. İnsanlar doğar, büyür, yaşar ve yaşamları bir gün sonlanır. Asıl olan bu döngü içerisinde, kişinin ne derece ve nasıl yaşadığıyla daha çok ilişkilidir. Peki, insan nasıl yaşarsa insan olur? Görerek mi, duyarak mı, farkında olarak mı?

Farkındalık, kendini gerçekleştirme yolunda en üst basamağa ulaşan erdemli insan için bir kimliktir, bir yaşayış biçimidir. Çevrede ve toplumda, yaşanan olaylara duyarsız kalmama, toplumu hep daha ileriye taşıma yolunda lokomotif görevi görmektedir. Küçük yaşlardan kazanılan bu kimlik, yaşam boyu geliştirilip farkındalık temelleri güçlendirilirse en üst seviyeye yani kendini gerçekleştiren erdemli insana ulaşır. Erdemli insan olma yolunda, insanlar neler düşünüyor? Düşünceler ve eylemler gerçekten de birbirleriyle örtüşüyor mu? Zihnimizden geçenler ve davranışlarımız aynı şeyleri mi söylüyor? İnsanlarla nasıl iletişim kuruyoruz? Üslubumuz gerçekten kimliğimiz midir? Bir insanı ayırtırmak, yermek ve kötü söz söylemek; nasıl bir aklın ürünüdür? Tüm davranış ve söylemlerde ne hissederiz?

Yukarıda saydığım tüm sorulara yanıt niteliğinde, bu araştırma yapıldı. Türkiye'nin 81 ilinden inanılmaz bir katılım oranıyla gerçekleşen ve titizlikle analiz edilen sonuçlar; başarımızın bir göstergesi. İstatistiki ölçümlerle alanda büyük bir başarıya imza attık.

Araştırma duyurusu yayınlandığı andan itibaren duyarlı insan olma davranışlarını eyleme döken ve büyük bir taleple araştırmaya dâhil olan, 158 farklı meslek grubuna mensup, farklı yaş aralığındaki 1010 katılımcıya teşekkürlerimi sunarım.

Büyük bir özveri ve çabanın ürünü olan araştırma, alanında uzman danışmanlar ve desteklerini esirgemeyen gönüllü kişilerce sonuca ulaştırıldı. Bu noktada teşekkürü kendilerine bir borç bilirim.

Zihinsel ve beden farklılığı bulunan bireylerle aynı zamanda sivil toplumla iç içe olmayı teşvik eden araştırmamızı gururla sunarız.

Bilimin ışığında farkındalık temelli nice araştırmalarda buluşmak dileğiyle...

Psikolog Ebru DEMİRTAŞ

KAYNAKÇA

- Aslan, M. ve Şeker, S. (2011). *Engellilere Yönelik Toplumsal Algı Ve Dışlanmışlık (Siirt Örneği). Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu. Kocaeli.*
- Avcıl C., Bulut H. ve Sayar G. *Psikiyatrik Hastalıklar ve Damgalama. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.2 (2)*
- Bilge, A. ve Çam, O., (2010). *Ruhsal Hastalığa Yönelik Damgalama ile Mücadele. TAF Preventive Medicine Bulletin. 9(1): 71-78.*
- Bilsin, E. Ve Başbakkal, Z. (2014). *Dünyada Ve Türkiye’de Engelli Çocuklar. Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi 30 (2): 65-78*
- Corrigan, P.W. and Watson, A.C., (2002). *Understanding The Impact of Stigma on People with Mental Illness. World Psychiatry. (1)1: 16-20*
- Çömez, T. ve Sarıkaya, N. (2017). *Hemşirelik Fakültesi Öğrencilerinin Engelli Bireyleri Damgalamaya İlişkin Düşünceleri ve Uygulamaları. Jaren 3(3):145-152*
- Ergüden, D. (2008). *Sosyal Dışlanma Açısından Bedensel Engelli Bireylerin Yaşantılarının İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Ankara.*
- Haghighat, R., (2001). *A Unitary Theory of Stigmatisation. British Journal of Psychiatry. 178: 207-215.*
- Kadioğlu, M. ve Hotun Şahin, N. (2015). *Stigmatizasyon (Damgalama) ve Kadın. Sağlık ve Toplum. 25(3):3-9.*
- Karakaya, İ. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri. A. Tanrıöğen (Edt.) Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Anı.*
- Kocabaşoğlu, N.ve Aliustaoğlu, S. (2003). *Stigmatizasyon. Yeni Symposium. 190-192.*

Link, B.G. and Phelan, J.C., (2001). Conceptualizing Stigma. *Annu. Rev. Sociol.* 27: 363-385.

Özmen, S. ve Erdem, R. (2018). Damgalamanın Kavramsal Çerçevesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.* 23(1):185-208.

Oran, N.T. ve Şenuzun, F., (2008). Toplumda Kırılması Gereken Bir Zincir: HIV/AIDS Stigması ve Baş Etme Stratejileri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi.* 5(1): 1-16.

Öztürk, M. (2012). Türkiye’de Engelli Gerçeği. *İstanbul: MÜSİAD; s. 24-36.*

Rüsch, N., Angermeyer, M.C. and Patrick, W.C., (2005). Mental Illness Stigma: Concepts, Consequences, and Initiatives to Reduce Stigma. *European Psychiatry.* 20: 529-539

Soygür, H. ve Özalp, E. (2005). Şizofreni ve Damgalanma Sorunu. *Türkiye Klinikleri J Int Med Sci.* 1(12): 74-80.

Sözen, A., Özgür, T.B., Elçi, Ç., Bakır, P., Efil, H., Özver, İ. vd., (2013). Erişkin Yaşta Cinsel İstismara Uğramış Bireylerde İçselleştirilmiş Damgalama ve Psikopatoloji Arasındaki İlişki. *Journal of Mood Disorders,* 3(2): 64-69.

St.Clements University. (2014). *Sosyal Psikoloji ve Modeller.* Ankara: St.Clements University Türkiye Yayınları.

Üçok A., (2003). Şizofreni Hastası Neden Damgalanır. *Klinik Psikiyatri.* Ek 1: 3-8.

Yaralı, D. (2015). Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Bir Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi.

e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi, 2(3),1-11.

Bütünleşmiş bir toplum dileğiyle.

